

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUSLARARASI DİNÎ MÛSİKÎ SEMPOZYUMU

**FROM PAST TO PRESENT INTERNATIONAL RELIGIOUS MUSIC
SYMPOSIUM**

03-04 KASIM 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

MUSİKİNİN İNSAN DUYGULARINA ETKİSİ VE KUR'AN TİLAVETİNDEKİ ÖNEMİ ÜZERİNE ÖRNEKLEME

Mustafa KILIÇ*

Özet

İnsan Allah Teâlânın kâinatta kendi adına etkili ve yetkili kıldığı bir güç veya aktördür. Musiki ise, yetkisini kullanırken vezin ve ahenk özellikleriyle mutlu olma, hem de mutlu etme sorumluluklarında insana davranış şekli kazandıran etkisi en hızlı sanatlardandır. Bahse konu olan etkinin rengi ve kalitesi insanların adedi kadardır.

Adolf Von Grolman çalışmasında "tanrısal karışımındaki varlığı", "melodik hayat seyri ile mukadderat" ve benzeri ifadeleri yer almıştır ki, duymazlıktan gelinemeyecek kadar açık ve önemlidir. "Allahsız, zayıf ve zavallı duygular" ifadesinin söyleniş gerekçesi araştırılmalı ve düşünülmelidir.

Kur'an tilaveti, musikinin ta kendisidir. Zira tilavet, ses olayıdır. İlm-i mûsikînin ana konusudur. Mûsikî ve ahlak kavramı alakası bu ifadeyi değerlendirmede kimilerini kavram kargaşasına düşürebilir. Ancak mûsikî ve ahlak münazarasına girmeden tilâvetin hikmetini iyi kavramak lazımdır. Bu hikmeti Müslümanın Kur'ân'ı tebliğ sorumluluğunda aramak daha isabetlidir. Binaen aleyh, bütün tilâvet erbabı tebliğ sorumluluğu gayreti ile ses, ahenk, vezin ve sanat bilgisi olan mûsikîyi iyi belleyip etkili kullanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mûsikî, Kur'ân, Kur'an tilâveti, ritim.

The Influence of Music Over Human Emotions and its Relevance in Qur'an Recitation

Abstract

Human being has been empowered and authorised by Allah (c.c.) on his behalf. Music, with its properties of harmony and rhythm, is the most influential art form that help mankind build the behavioral pattern in their endeavor to be happy and make others happy. The quality of the influence of music varies as many as the number of human beings. The expressions by Adolf Grolman such as "human existence with divine composition" and "the relationship between melodic life journey and harmonious fate" are very striking and can not be ignored. The thought behind the statement of "atheist poor emotions" should be further investigated. Recitation of Qur'an is what music really is. It is matter of sound and the main field of the science of music. The relationship between music and the ethics can be confusing for some people. Before getting into the debate on music and ethics one needs to fully understand the wisdom behind Qur'anic recitation. This wisdom can be sought in the muslim responsibility of inviting others to Islam. As a matter of fact, each person responsible with Qur'an recitation should educate himself/herself in music -the art of sound, harmony and rhythm- and learn how to use it effectively.

Keywords: Music, Qur'an, Qur'an Recitation. Rhythm.

Giriş

İnsan duyguları üzerinde, güzel sanat türlerinin en hızlı ve etkili kalıcı tesir eden mûsikîdir. Bu özelliği dolayısı ile mûsikîyi tanımlayan düşünürlerden kimileri, mûsikînin sihir ve büyü gücünde olduğunu söylemişlerdir.

Bu konuda "Mûsikî ve İnsan Ruhu" adıyla en münhasır bir fikir ürününü veya çalışmayı Adolf Von Grolman ortaya koymuştur.¹ Konumuzla ilgili ifadelere göz attıktan sonra Kur'an tilaveti hatıra örneklerini sunacağız.

* Emekli öğretim Üyesi, kilicizade@gmail.com.

¹ Adolf Von Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhu*, çev. Selahattin Batu, Remzi Kitabevi, İstanbul, ty.

Ona göre mûsikî insanı tanrısal varlığa yakınlaştırır. Zaman ve ebediyet kavramları ile irtibatlıdır. Ahenk ve melodi ezelden beri insandadır, insan ruhunda yankılanıp gidecektir. Çünkü insanın kendisi de ilk konu olarak ele aldığımız ahenk ve melodiden yapılmıştır.²

Her şeyin ölçüsü insandır.³ Melodi: Ruhi varlığın üstünde kalan bir hayat çizgisi, ahenk ise kader faktörüdür.⁴

Ahenk bozukluğu veya akordunun düzgünlüğü insan hayatının zigzaglarını ifade eder.⁵

Bestekârlar ve şairler her mûsikînin üstünde tanrısal karışımında ki insan varlığını sezmiş ve söylemişlerdir.⁶

Ruh ortada merkezdedir. Melodi ise vezni ve ahengi temsil etmektedir.⁷

Makine devrinde ruhtan bahsedilemez diyenler vardır. Onlarla bu konu işlenmez.

Holderlin'in yazdığı "hakikate" övgü şiiri sonradan "ahenk tanrıçasına" ithaf edilmiştir.

Aşk içinde bahtiyar, Kuvvetli

Hayranız **ruhuna** göklerin

Uçup gideriz melekler gibi

Sonsuz yücesine ahenklerin,

Bulutlar ve gece sönerken gökte

Ruhlarımız unutulunca kendini

Söyleyemez teller ne olduğunu

Tanrıların kalbe söylediğini

Bu şiirde ruhtan iki defa bahsetmesi düşündürücüdür.⁸

Melodi hayat çizgisi ile harmonik mukadderat mûsikîsi bir birine karşı olan vaziyetlerini açıkça gösterir. Hayat acelesiz ve duraksızdır ama bu sahnenin bir mûsikîsi olmak lazımdır.⁹

Böylece ruhumuz ya tam bir hürriyet içinde kanatlanır yahut bir sahne mûsikîsi hayatımızın hadiselerine istikamet verir.¹⁰ Mûsikînin vakaya uyması önemlidir.¹¹ Bu mananın uygulaması bazen bizde dini merasimlerde görülür. Nikâh merasiminde savaş ayetleri, hac ve umre merasimlerinde nikah veya ölüm konulu ayetlerin okunması gibi.

Her mûsikî hayat sahnelerimizden birine tekabül eder.¹²

Mûsikî aynı kaldığı halde, dinleyen kendi içinde ki ahengi işitir. Aynı eseri her dinleyişinde de ayrı duygular yaşar. Aynı nağmelerden kimi dinleyen aşk, kimi matem şarkısı algılar. İnsan bir mûsikîyi dinlerken, hem duyduğu ahenge, hem de bu mûsikînin uyandırdığı düşüncelere kendini tamamen bırakmalıdır.

İşte bu esnada bestekârın ruhunda duyduklarını duymak, söylemek istediklerini kavramak mümkün olur. Dinlenen mûsikî de böyle bir anda sırrını büyüsunü ifşa eder.¹³

Mûsikî büyük bir tesir kudretine maliktir.¹⁴

Bu bakımdan şöyle tasnif edilebilir:

a- Ezotik denen tesir etmeyen mûsikî de vardır. Millet varlığına dayanan, kendine has yüksek melodiler gösteren

b- Milli mûsikî türü vardır.¹⁵

² Ben gizli bir hazineydim, bilinmek istedim, halkı yarattım. Hadisi şerifine işaret mi? ! M. K.

³ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 7.

⁴ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 8.

⁵ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 8.

⁶ "Yer yüzünde halife kılacağım" ayeti ile ve Muhiddini Arabî'deki Vahdet-i Vucud görüşüyle örtüştürme çabası mı?

⁷ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 9.

⁸ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 10.

⁹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 11.

¹⁰ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 12.

¹¹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 13.

¹² Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 14.

¹³ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 14.

¹⁴ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 15.

¹⁵ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 16.

c- Politik mûsikî türü vardır ki koro ile okunur, harmonileri sade, basit bir dinleme ile kavranır, kolaylıkla teganni edilir.¹⁶

d- Piyasa şarkılarına gelince, bunlarda ne genişlik ne de derinlik vardır ve politik karakterli mûsikîden de bu suretle ayrılırlar. Bunları mûsikîden saymak bile doğru değildir. Öylece dinleyip geçilirler. Paranın kalbi gibi mûsikînin de kalbi piyasa mûsikîsidir. Hepsinde bir temeli, kökü olmayan oynak bir ihtizazdan başka bir şey yoktur.¹⁷

Höndel klişe muğannileri arasında kalmıştır. Melodik hayat seyri ile mukadderat ahengi arasında ki fark onda en güzel belirir. Bu fark belirmemişse "Batı mûsikîsi yıkılır" der.¹⁸

İnsan, medeniyet seviyesi yükseldikçe duyguları inceler; melodik ve harmonik unsurlarını birbirinden ayırma imkânı bulur.

İkinci bölümde mûsikîşinasın kaderi konusunu işler. Mûsikîşinas kendine mahsus bir kaderi ve sorumluluğu olan kişidir. Bir bestenin tesirinden bestekâr sorumludur. Bu sorumluluk yalnızca sözlere güftelere ait değildir.

Her insanda sesini duyuramamış büyük bir mûsikî gizlidir. Mûsikînin kötü şekilde öğretilmesi, dinleyende dinleme, söyleyende söyleme ve çalma terbiyesi yeterli veya yetersiz olabilir.¹⁹

Sağırılık kişide ki mûsikî istidadının gelişmesine ve meydana getirebileceği tesirlere asla engel olamaz. Mûsikî büyüdür.

Rilke'nin tenkidi önemlidir. Çocukken ürktüğünü mûsikînin kendisini alıp, başlangıçta ve bitmemiş olduğu bir yere bırakmış olduğunu söyler. Birçok insan mûsikîde kendini kaybetmiş, birçok mûsikî eseri de, insanın kendini bu şekilde kaybetmesinden doğmuştur.²⁰

Geothe mûsikîde alışkanlık kavramı üzerinde durur. Bir mûsikî parçası eskiliği ve alışılmışlığı nispetinde fazla tesir eder.²¹

Mûsikî kötü bir alışkanlıktır. Bu vasfiyle kendini düşürür, sanat olmaktan çıkar, dağınık zihinli insanların kendilerini tanımlarına yardım eden gürültüye dönüşür.²²

Pistorius için şu değerlendirme: Mûsikî ile bir nevi din bilgisi arasında tereddüt halinde yaşar. Dini bilgisi, onun kabarıp sönen heyecanlarını derleyip toparlayacak bir ilim şubesidir.²³

Mesut yaşamış diyeceğimiz tek bestekâr yok. Bach'dan başka o da, saadeti tanrıya hizmette bulmuş.²⁴

Beethoven sağırdı. Ölüm yatağında Tanrıya ve göklere karşı yumruklarını sıkamak zorunda kaldı.²⁵

Mozart'ın kısacık saadet yıllarından sonra bütün hayatı acı ile doludur.²⁶

Haydn günlerini daha ziyade darlık içinde geçirmiştir.²⁷

Schubert fakirdi, Hugo Wolf daha fakirdi.²⁸ Brams ve Burickiner ızdırap içinde burjuva ömrü geçirmişlerdir. Hepsinin hayatı yorgunluk ve ızdırapla geçmiş yaptıkları bazı hamlelerine rağmen acıdan başka bir şey görmemişlerdir.²⁹

Mûsikî His ve Hayal Etkileri³⁰

His, hayal ve rüya etkileriyle beste şaşkınlık ve karışıklık doğurur. Halis sanat karlarında rüyasını karartır.³¹

¹⁶ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 17.

¹⁷ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 17.

¹⁸ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 19.

¹⁹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 23.

²⁰ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 24.

²¹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 25.

²² Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 26.

²³ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 30.

²⁴ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 32.

²⁵ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 32.

²⁶ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 32.

²⁷ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 32.

²⁸ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 33.

²⁹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 33.

³⁰ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhü*, 34.

Mûsikî ve Ahlak³²

Kutsal ve profan unsurları birbirine karıştıran bir mûsikî Allahsız, zayıf ve zavallı duyguları ifade etmeye çalışan bir mûsikî ise tatsızdır, zevk vermez.³³

Mûsikîde önemli iki kutup vardır:

a) Kutsal karakterde bir ciddiyet

b) Dinleyiciye verdiği huzur ve neşe³⁴

Mûsikî ve insandaki mûsikî meyil ve istidadı tekrar bir hakikat olarak göz önüne alınmalı ve bunların temsil ettikleri değerlere sadık kalınmalıdır.³⁵

Goethe, Bach hakkında şu görüşü ifade ediyor:

Baeh'a göre Kâinatı ki ebedi ahenk dünya yaratılmadan az önceki haliyle, tanrının kucığında tekrarlanıyormuş gibi kendi kendisiyle konuşmaktadır.³⁶

Mûsikînin insandan insana intikali üzerinde durulmalı bu da daha derinlere giderek, ilahi olanın bizim melodik veya harmonik varlığımıza ulaşma tarzını araştırarak kabildir.³⁷ (Vahdet-i vücut)

Mûsikî ve insan ruhu, varlığı kuran bu ahengin içinde birleşir, birbirlerini bulur.³⁸

Bestekâr yaratıcı olarak çalıştığında tanrının yanındadır. Günlük hayatın içinde çırpınmaya mecbur kalınca zavallı bir hale düşer.³⁹

Grolman eserinde, keplerin kullandığı "Harmonica Mundi" Kâinat ahengi tabirini kullanır ve başka bir takım filozoflardan da dikkat çeken görüşler nakleder. Bu nakilde dikkat çekicidir. Bach'ın mûsikîsini dinleyen bir insana da "Kâinat'ın ebedi ahengi sanki kendi kendisi ile konuşuyormuş gibi gelir.⁴⁰

Burada bahse konu ahenk kavramı insan ve Allah, insan ve Kâinat ve Allah ifadelerinin göstermek ve duyurmak istediği kutsal ahengin, kulda düşünce ve âhlakî davranış olarak tezahür etmesidir. Bu hâlin gözlem ve tespiti de din psikolojisinin araştırma alanıdır.

Göstermek istediği kutsal ahengin resim, hat, tezhib, ebru, mimari ve heykeltıraşlık, duyurmak istediği kutsal ahengin ise şiir ve mûsikî tezahürleri olduğu aşikârdır. Bu beşeri çabaların Kur'an-ı Kerim'de ki işaretleri ise 67 el-Mülk 3'teki "Rahman'ın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk ve düzensizlik göremezsin" ifadesi ile 95 et-Tîn 4'teki "Andolsun ki biz insanı hakikaten en güzel biçimde yarattık" ifadeleridir.

Kur'an Tilaveti ve Mûsikî

Adolf Von Gralman'ın Mûsikî ve İnsan Ruhunu üzerine yaptığı önemli görüş, düşünüş ve tespitlerinden yaptığımız özetlemeden sonra Kur'an Tilavetinde Mûsikî üzerine bir takım tespit ve hatıralardan örnekleri sıralayabiliriz.

Bu arada Erzurumlu İbrahim Hakkı (k.s.) Hazretlerinin bir dörtlüğü bize ufuk açmaktadır.

Mûsikî hikmete dair fendir.

Bilene bilmeyen rûşendir.

Nice esrarı var idrak edecek.

Yer gelip sineleri çâk edecek.

Binaenaleyh mûsikîde hikmet var. Bilen bilmeyen onunla muhataptır, sineleri çark eden, yürekleri parçalayan nice sırları var mûsikînin.

Arılar, koyunlar, düven öküzleri v.b. bütün canlıların mûsikîyle diyalogları artık bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'de dağların ve kuşların Davud A.S. ile beraber tesbihatları vardır.⁴¹

³¹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 35.

³² Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 36.

³³ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 40.

³⁴ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 42.

³⁵ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 42.

³⁶ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 43.

³⁷ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 44.

³⁸ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 46.

³⁹ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 52.

⁴⁰ Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhunu*, 45.

⁴¹ Enbiya 21/79; Nûr 24/41; Sebe' 34/10; Sâd 38/41.

Bu başlık altında tespit ettiğimiz uygulama örnekleri:

Örnek: 1

Yer: Beştepe Genç Ağa Camii

Tarih: 1993 Ramazan

Okuyan: Kur'an-ı Kerim öğretmeni, mûsikîşinas, elli yaşlarında, yatsı namazı imamı

Dinleyen: Tasavvuf Tarihi Profesörü mûsikîye yatkın.

Okunan zammı sûre: et-Târık

Sonuç: Namaz sonrası çıkışta dinleyen Profesör okuyan hocaya yaklaşıyor: "Kardeşim Allah razı olsun, ne güzel okudun! Namaz' da olmasam bağıracaktım." dedi.

Örnek: 2

Yer: Kırıkkale İmam Hatip Lisesi

Tarih: 4 Nisan 1995

Okuyan: İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Mezunu Kur'an-ı Kerîm Öğretmeni

Dinleyen: Kırıkkale İmam Hatip Lisesi Müdürü

Olay: Okul müdürü bir hocasına okuyanı kastederek anlatıyor : "Ben Kur'an-ı Kerîm' i ne imam hatip'te ne ilahiyatta öğrendim. Bursa'da 15 günlük hizmet içi kursunda bu hocadan öğrendim" diyor. Bahsettiği hocanın mûsikî ve ses eğitimine merakını bende biliyorum ve hocayı tanıyorum.

Örnek: 3

Yer: Beştepe Genççağa Câmî

Tarih: 22.02.1995

Okuyan: Kur'an-ı Kerim öğretmeni, mûsikîşinas

Dinleyen: Yatsı namazı cemaati.

Okunan bölüm: 2, El-Bakara sondan iki ayet, (Amenerresulû) namaz sonu mihrâbiye olarak.

Sonuç: Câmî görevlisi imam efendi okuyan kişiye teşekkür etti ve ekledi: "Önde sakallı bir zât çok heyecanlandığını ve kendisini tutamayacağını söyledi. Ben de "Aman aşka gelip bağırma." dedim. Tebessümleştik.

Örnek: 4

Yer: Ziraat Bankası

Tarih: 15.07.2002

Olay: Vezneden kapıya kadar kuyruk var. Vezne açılışı bekleniyor. Kapı açıldı. Kuyruk iyice kapıya dayandı. Bir numaralı bekleyen tok ve ağdalı bir vurgu ile "Buyur hocam buyur." dedi. İnsanlar hocaya dönerken hoca başını öne eğdi ve bekledi. Milletın bakışı normalleşip ara soğuyunca Hoca Efendi arkadan bir nolu bekleyene yaklaştı. Ben de takip ettim Hocayı, adama yaklaştı "Yahu beni mahcup ettiniz kimsiniz, kiminle müşerref oluyorum." dedi.

Adam lafı aldı: "Tabî hocam sen bir kişisin, biz bin kişiyiz, hangimizi tanıyacaksın." dedi ve devam etti: "Ben sizi Beştepe Camii'nden tanırım. Seni camide görünce içimden Mustafa Hocam Kur'an okusa da ben de dinlesem derim. Seni dinleyince de bende 8-10 kat namaz gayreti artar." dedi. Bu zât işçilikten taşeronluğa terfi eden okumamış tesisatçı emlakçı bir vatandaş. Yaşı 72'dir.

Örnek: 5

Yer: Develi Akşemseddin Camii

Tarih: 3 Aralık 2002, Salı

Okuyan: Misafir imam, teravîh namazı

Dinleyen: Cami cemaati.

Olay: İmam olan kişi musikî 'ye merak etmiş, ikili veya dörtlü teravîh'te değişik makamları icra edebiliyor. Diğer ifadeyle Enderûn veya Saray Teravîh'i kıldırıyor. Uşşak, Hüseyinî, Hicaz, Nihâvend, Segâh ve Rast makamlarını icrâ etti. Terâvîh sonrasında mihrâbiyede Uşşak ve Hüseyinî makamlarını kullandı.

252 | Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsiki Sempozyumu

Sonuç: Dışarıda insanlar konuşuyor. Biri diğerlerine: "Böyle bir hoca her gün teravîh kıldırır da ben de bir ay daha oruç tutsam." dedi. Diğerleri de katıldı bu lafa. Herkes psikolojik ma'bet mutluluğuyla evlerine gittiler.

Örnek: 6

Yer: Develi Çarşı Camii

Tarih: 05.12.2002

Okuyan: Örnek 5'te ki İmam. Öğle namazı mihrabiyesi, teravîh, değişik vakitlerde 4-5 defa mihrabiye

Dinleyen: Cami Cemaati.

Sonuç: Emekli bir memur İmam Efendi ile tanışmış. Cami'den ayrılırken şöyle söyledi: "Hocam bizi mutlu ettin. Yıllarca sen Kur'an okusan, ben de dinlesem. Allah selamet versin. Yolun açık olsun." dedi.

Örnek: 7

Yer: Ankara Çiğdem Mahallesi, Ali Rıza Sungur Camii

Tarih: 17 Haziran 2017, Cumartesi

Okuyan: Mûsikîşinas bir Kur'an-ı Kerîm Öğretmeni

Dinleyen: Cami cemaati ve caminin asıl görevli imamı, hafız ve musikîşinas.

Okunan Sûre: Kıyâme Sûresi

Sonuç: Kıyâme Sûresi, uşşak ve hicaz makamında icrâ edildi. Görevli imamın misafiri olan hoca ile çıkış yolunda asıl imam efendi şöyle konuştu: "Hocam 7 sene hafızlık kursunda okudum. Şu kadar yıllık imamlığım var, mûsikîye meraklıyım, Kıyâme Sûresi'ni çok okudum. Ama bugüne kadar beni böyle etkilemedi mübârek sûre". Ben araya girdim: "Bu imam efendi ne diyor hocam, sırrı nedir bu güzel okuyuşun?" dedim. Aldığım cevap: "Bizde bir şey yok kardeşim: Kullar Allah'ın kulları, kelâm Allah'ın Kelâmı, mekân (câmi) Allah'ın evi, demek ki Rabbim tesir lütfediyor".

Örnek: 8

Yer: Develi

Tarih: 14.05.1995

Okuyan: Kur'an-ı Kerîm ve musikî öğretmeni

Okunan: Öğle Ezanı

Olay: Uşşak makamında ezan okundu, namaz kılındı. Ezan okuyan müezzin misafirdi. Misafir müezzine ve yanındakilere hitaben yaşlı ve yorgun bir adam şöyle dedi: "Tarlardan geldim. Çok yorgundum. Canımı yere attım. Camiye gelmeye mecalim yok idi. Fakat müezzin efendinin ezanı beni yatırmadı, evde durdurmadı. Bitkin bir halde camiye geldim. Ezan beni çok etkiledi Allah razı olsun.

Sonuç

Kur'an tilaveti sesle icra edilen bir olaydır. Başarılı ve etkili bir tilavet için iki nokta çok önemlidir. Birincisi mahâric-i huruf ve tecvîd bilgisi, ikincisi ses bilgisidir. Bazı düşünürlerce de üçüncü bir nokta meal ve tefsir bilgisidir.

Burada üzerinde durduğumuz nokta ses bilgisi yani musikîdir. "Oyun kuralı ile oynanmalıdır" sözü meşhurdur. Burada da sesli icra edilen bir görev, iş, hizmet var, sesin ne olduğu tanınmalı, bilinmelidir. Hitabetteki diksiyon ve fonetik kavramları tilavet ve kıraatte de aranmalıdır. Burada diksiyon tecvîd, fonetiki de maharic-i hûruf ve ses üretme olarak alınabilir. Öyleyse imâmet ve müezzinlikte görevli herkesin ciddi biçimde mûsikî ve makam bilmesi istenmelidir. Bu imkânda devlet tarafından karşılanmalıdır.

Yaşadığımız örnekler gelince:

1- 8. Örnek hariç oluş tarihlerine göre sıralandı.

2- Dinleyen şıklarında tahsil farkları var.

- Profesör, ilahiyatçı, tasavvuf tarihi hocası, Örnek 1
- Bürokrat, okul müdürü, ilahiyatçı, Örnek 2

- Görevli imam hatip, hafız, mûsikîşinas, Örnek 7
- Emekli işçi, Örnek: 4, 5, 8 ve 3
- Emekli memur, Örnek 6

3- Bütün örneklerde de okuyan kişiler tilavetlerinde mûsikî ve makam icra ediyor.

4- Bütün örneklerde de dinleyenler mûsikî ve makam icrasıyla, yapılan tilavetten iyice etkilendiklerini ifade ediyorlar.

5- Örnek 4'de 72 yaşındaki emekli işçinin "Seni dinleyince bende 8-10 kat namaz gayreti artar." Sözü konumuz için anahtar sözdür.

6- Örnek 8'de uzun, sıcak mayıs günlerinde tarladan gelip yorgunluktan divana serilen kişinin makamı, mûsikîlî ezanla derman bulması, keza anahtar tavrı.

7- Örnek 1'de tasavvuf profesörünün: "Makamlı, mûsikîli sunuş karşısında namazda olmasam bağıracaktım." cümlesi anahtar coşku.

8- Diğer örneklerdeki cami cemaatinden insanların hissiyatlarını yansıtan anahtar duygu yansıması.

9- Örnek 3'te okunan Amanerresûlû ayetlerini, her akşam dinlediği halde kendini tutamayacak kadar heyecanlanmasının; Makamlı, mûsikîli okuyuşun farkını yansıtması önemlidir.

10- Örnek 7'de dinleyen hafız makamşinas ancak bu defa musikili makamlı okunan Kıyame Suresi'nden farklı etkilenmesi anahtar etkilenmedir.

11- Örneklerde ki kişilerin kültürel, sosyal, ekonomik durumları farklı olduğu halde mûsikîli, makamlı tilavet karşısında müşterek dini heyecan duyabilmeleri oldukça anlamlıdır.

Hem ezan, hem Kur'an tilavetinde ses ve mûsikî eğitiminin önemi anlaşılmaktadır. İlgili yönetim birimlerince ciddi ve sürekli eğitim plânlamaları yapılmalıdır. 1972'de Bolu'da Diyanet Eğitim Merkezi açılışında eğitim için gelen imam ve müezzinlere haftada iki saat mûsikî ve makam kursu önermişim. Ancak 90'lı yıllarda müftülükler uyarıldı. 3-4 haftalık mahalli kurslar plânlandı ve bugüne gelindi İmam hatip okulları ve ilahiyat fakültelerine seçmeli kabiliyetler için dersler konulabilir.

Her mısrası bir makalelik tasavvuf musikisi güftelerinin açıklamaları ışığında gönüller şiir vezin kafiye ve beste ahengi ile doldurulup coşturulur, ferahlatılır.

Kaynakça

Adolf Von Grolman, *Mûsikî ve İnsan Ruhu*, çev. Selahattin Batu, Remzi Kitabevi, İstanbul, ty.